

Carta marinan raamatunlauseet

CARTA MARINAN HISTORIA

Olaus Magnus (k. 1557) muistetaan erityisesti hänen laatimastaan ensimmäisestä laajasta Pohjolan kartasta, *Carta marinasta*, vuodelta 1539. Pohjoismaat olivat tuohon aikaan vain huonosti tunnettu valkoinen läiskä Euroopan kartalla. Niistä tiedettiin lähinnä, että siellä on lunta, jäätä ja karhuja. Olaus Magnus muutti tuon ajan oppineiden maailmankuvaa täysin. Hän halusi kertoa, miten suuren alueen Rooman kirkko oli menettänyt luterilaisuudelle.

Euroopassa karttojen valmistaminen oli kirjapainotaidon edistymisen myötä lisääntynyt 1500-luvulla. Usein kartantekijät ja kaivertajat työskentelivät itsenäisesti Euroopan kartoittamisessa. Kartat julkaistiin erillisinä julkaisuina ja useita arkkeja sisältävinä kokonaisuuksina. Lyhyessä ajassa kartografit saavuttivat huomattavan aseman tietees- sä ja taiteessa. Heidän päämääränään oli antaa maan pinnalle kartografinen ilmiasu. Roomassa tuotetut kartat keskittyivät yleensä Italian alueen karttoihin. Venetsiassa painettiin karttoja laajemmin myös muista alueista.

Olaus Magnuksella oli kiinteä yhteys eurooppalaisiin oppineihin. Hän ei kuitenkaan mainitse mitään käyttämiään lähteitä karttansa valmistamisessa.

Hänen on pitänyt tuntee Ptolemaioksen karttojen ohella myös aikaisemmat Skandinavian kartat, joita Claudius Clavus, Jacob Ziegler ja Martin Waldseemüller olivat laatineet. Karttansa kautta hän korjasi myös aikaisemmissa kartoissa esiintyvät virheet ja laajensi yleistä tietämystä rakkaasta kotimaastaan, jonne hän ei enää palannut vuoden 1524 jälkeen.

Olaus Magnus asui Danzigissa, kun hän alkoi valmistaa karttaa vuoden 1527 aikana. Hän viimeisteli karttansa Venetsiassa vuosina 1538–39. Samaan aikaan siellä toimi aktiivinen kartografian ja kosmografian koulu. Venetsiassa Olaus Magnus painatti vuonna 1539 puulle kaiverretun Skandinavian kartan *Carta marinan*. Se oli kaiverrettu yhdeksälle laatalle. Venetsian patriarkka Hieronimus Quirino kustansi kartan, sillä kartta on hänelle omistettu. Kartta katosi pian ilmestymisensä jälkeen. Sitä on kuitenkin käytetty pohjana vuonna 1544 Baselissa julkaistussa Sebastian Münsterin Cosmografiassa ja Abraham Orteliuksen Pohjoismaiden kartassa, joka sisältyi Antwerpenissa vuonna 1570 julkaistuun *Theatrum Orbis Terrarum* -atlaseseen.

Kaikki *Carta marinan* vuoden 1539 editiot näyttivät kadonneen 1500-luvun loppuun mennessä. Vasta vuonna 1886 Oscar Brenner löysi Baijerin

valtionkirjastosta (Bayerische Staatsbibliothek, BSB) Münchenistä vuodelta 1539 peräisin olevan *Carta marinan*. Toinen vuoden 1539 *Carta marina* löytyi 1960-luvun alussa. Se on ostettu Sveitsistä Uppsalan yliopiston kirjastoon Ruotsiin.¹

Kansalliskirjaston yleiskokoelmassa on Brückmanin valopainossa Tukhomassa vuonna 1887 arkkeina julkaistu faksimile *Olaus Magnus Gothus, Carta marina et descriptio septentrionalium terrarum ac mirabilium rerum in eis contentarum*.² Tämä *Carta marinan* laitos julkaistiin alkuperäisen vuoden 1539 kartan löytymisen jälkeen Kuninkaallisen kirjaston johtajan G. E. Flemmingin toimeksiannosta. Lisäksi Kansalliskirjaston yleiskokoelmasta löytyy aikakauskirja Lychnos-Bibliothekissa vuonna 1949 valokuva-arkkeina julkaistu *Carta marina*.³

Tutkimusmatkailija A. E. Nordenskiöldin kokoelmassa on mielenkiintoinen Italiassa painettu Antonio Lafrerin kokoama karttateos. Tämän noin vuodelta 1570 peräisin olevan harvinaisen atlaksen ensimmäisenä karttana on Olaus Magnuksen *Carta marina* pienennettynä kahdelle arkille. Kartta on painettu kuparikaiveruksena.

Antonio Lafrerin atlaksen lisäksi A. E. Nordenskiöldin kokoelmassa on iso yhtenäiselle kankaalle koottu seinäkartta *Carta marina*. Kartta on koottu yhdeksästä erikseen painetusta puupiirrosarkista ja yhdistetty seinäkartaksi, jonka koko on 125 cm x 170 cm. Kyseessä on kopio 1539 puulle kaiverretusta *Carta marinasta*, jonka kopiot löytyvät myös erillisinä arkkeina Nordenskiöldin kokoelmasta. Arkkit on merkitty isoilla kirjaimilla A, B, C, D, E, F, G, H, I. Kunkin ison kirjaimen alueella on pienempiä kirjaimia, jotka kertovat kartan kuvituksesta. Arkki I kertoo syyn, miksi Olaus Magnus itse kutsui karttaansa nimellä *Carta Gothica*: hän halusi liittää kartan teokseen *Historia de gentibus septentrionalibus* (Pohjoisten kansojen historia). Teos ilmestyi myöhemmin 1555.

Olaus Magnus on laatinut karttaan sekä saksan- että italiankielisen oheiskirjansen, jonka teksti ja kuva yhdessä auttavat katsojaa ymmärtämään tekijän ajatuksia: *Carta marina* ja sen selitys, jonka tarkoitus on palvella lukijaa elävästi ja antaa katsojalle kokemus Pohjoismaista. Kuvat eivät ole kehittyneitä, mutta ne ovat selkeitä ja tehokkaita. Kartan tyyliä kuvaa

yksinkertaisuus ja suoraviivaisuus. Puupiirroksia on tuotettu ehkä Roomassa Olaus Magnuksen oleskellessa kaupungissa, ja kuvia on tehty Venetsiassa ennen vuotta 1540. Osan kuvista on todettu liittyvän läheisesti venetsialaisiin julkaisuihin 1530- ja 1540-luvuilta. Useita kuvia on kartan ohella käytetty jo Olauksen veljen arkkipiispa Johannes Magnuksen kirjaan sekä Olauksen omaan kirjaan *Pohjoisten kansojen historia*. Moni kuvista vastaa huonosti tekstiä. Osa kuvista muistuttaa Hans Holbein nuoremman Raamatun kuvitusta. Holbeinin Raamattu julkaistiin niin ikään Venetsiassa vuonna 1538.

Olen tätä katsausta varten käyttänyt Kartta-keskuksen mustavalkoista *Carta marinan* kopiota, joka on kooltaan 70 x 95 cm.⁴ Värilliset internetissä olevat vastaavat kartat ovat myöhemmältä ajalta olevia kopioita. Värien käyttö puupiirrosarkoissa oli tuolloin harvinaista.

RAAMATUN TEKSTIT JA NIIDEN PAIKAT KARTASSA

Carta marinassa pyhä teksti on läsnä suorina sitaatteina. Raamatun lauseet on kehystetty, ja ne täydentävät karttakuvassa olevaa kansatieteellistä kuvastoa. Tekstisitaatit on sijoitettu kuninkaiden lähelle, vallan käytön yhteyteen. Raamatun sitaattien viestit eivät aiheuta kritiikkiä, sillä niitä ei heti edes huomaa karttaa katsellessa. Tekstien sisällöt tuovat kunnioitusta ja viittaavat kartan tekijän piispalliseen taustaan.

Raamatun sitaatit ovat osa kartan ”kuvapuhetta”, joka tarjoaa vertailukohtan kuvan ja tekstin

1 Enbuske 2002.

2 Kartan koko nimi on: *Carta marina et descriptio septentrionalium terrarum ac mirabilium rerum in eis contentarum diligentissime elaborata anno dni 1539 Veneciis liberalitate Rmi D. Ieronimi Qvirini: patriarche Venetiae*. Suomeksi: Merikartta ja kuvaus pohjoisista maista ja niissä olevista ihmeellisistä asioista erittäin huolellisesti tehty Herran vuonna 1539 Venetsiassa kunnioitettavimman herra Hieronimus Quirinin, Venetsian patriarkan, anteliaalla avulla.

3 Lychnos-Bibliothek 11(1); ks. Pietilä-Ventelä 2012.

4 Myös katsauksen kuvat ovat tästä kopiosta ja niiden julkaisuun on saatu lupa Karttakeskukselta.

välillä. Kyse voi olla Raamatun ja hallitsijan välisestä vertauksesta, joka sisältyy tekstiin. Kyse voi olla menneestä tai kuvitteellisesta historian tapahtumasta. Tekstin sanoma voi välittää suosittelavan tai ei-suositeltavan toimintamallin kuten ”mene ja tee/älä tee samoin”. Raamatun tekstisitaatin ja hengellisen todellisuuden välillä on ehkä enemmän kuin yksi yhtymäkohta. Raamatun lauseilla on yhteys kartassa olevan kuninkaan vaikutusvaltaan.

Carta marinassa on kuvattuna useita eri maiden ja alueiden kuninkaita tai ruhtinaita istumassa valtaistuimellaan. Vieressä on vaakuna tai pari vaakunaa sekä raamatunlause viitetietoineen. Olen etsinyt kartasta nuo valtaistuimet, vallan symbolit, vaakunat ja niiden yhteydessä mainitut raamatunlauseet. Raamatunlauseet olen identifioinut Vulgatan sähköisen version avulla.⁵ Käyttämäni Vulgatan versio on niin kutsuttu Vulgata Clementiana, jonka paavi Clemens VIII auktorisoi vuonna 1592. Näin ollen se on *Carta marinaa* nuorempi. Käytännössä kartan raamatunlauseiden ja Vulgata Clementinan välillä ei ole eroa. Kartassa raamatunlauseista ilmoitetaan kirja ja luku. Tarkempi jaejako ei tuohon aikaan ollut vielä käytössä.⁶ Annan kunikin tekstin nykyisen jaejaon mukaan sekä latinaksi että suomeksi. Suomenokseksessa olen kursivoinut kohdan, joka vastaa kartassa olevaa tekstiä. Kuvat löytyvät kartasta siirryttäessä vasemmalta oikealle. Niitä on kahdeksan.

Karttalehdeltä G löytyy maa Anglia Pars (kuva 1). Kuninkaanistuimen ja vaakunan yllä raamatunlauseeksi on merkitty: Matt. 18. Oportet miserere conservi sui. Kyse on Matteuksen evankeliumissa esiintyvistä vertauksesta armottomasta palvelijasta (Matt. 18:23–34). Kertomus kuvaa kuningasta, joka antaa ison velan anteeksi palvelijalle. Palvelija kuitenkin kiristää pienemmän velan työtoveriltaan, joka ei pysty maksamaan sitä. Toiset palvelijat kertovat tapahtumasta kuninkaalle, joka vihastuu ja heittää tämän vankilaan, kunnes tämä maksaisi koko velan. Jae 33 kuuluu kokonaisuudessaan: *nonne ergo oportuit et te misereri conservi tui, sicut et ego tui misertus sum?* – Suomeksi kohta kuuluu: Eikö sinunkin olisi pitänyt armahtaa työtoveriasi, niin kuin minä armahdin sinua? *Carta marinassa* yksikön toinen on vaihtunut yksikön kolmanteen persoonaan.

Kuva 1. Skotlannin kuningas Jaakko V (hallitsi 1513–1542) oli vielä lapsi valtaan tullessaan. Hänen sijaishallitsijanaan toimi kuningatar Margareta, jota ei pidetty luotettavana. Skotlanti ja Ranska liittoutuivat, mutta siitä seurasi riitoja. Monet eurooppalaiset halusivat saada Jaakon liittolaisekseen.

Brittein saarilla on karttaa merkitty Scotie Pars. Siinä kuninkaan istuimen vieressä on leijonavaakuna. Kuvien yllä on teksti: *Esto fidelis usque ad mortem*. Apo 2. Kyse on Ilmestyskirjan alussa olevasta kirjeestä Smyrnan, nykyisen Izmirin, seurakunnalle. Kokonaisuudessaan jae kuuluu: *Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitae. Ole uskollinen kuolemaan asti, niin minä annan sinulle voitonseppeleeksi elämän* (Ilm. 2:10). Kohta jatkuu kuuliaisuuden vaatimuksella: ”Jolla on korvat, se kuulkoon, mitä henki sanoo seurakunnalle. Siihen, joka voittaa, ei toinen kuolema kajoa.”

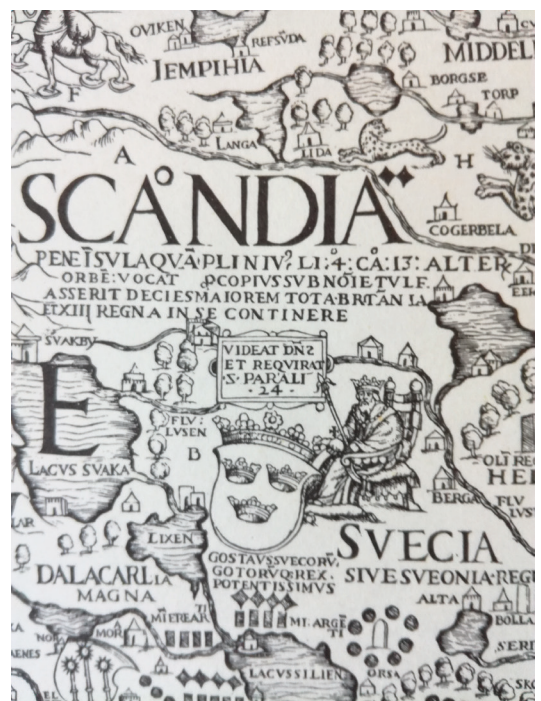
Skandinaviaan tultaessa karttalehdellä E on pieni c, jonka länsipuolella on teksti Norvegia. Olaus Magnuksen selityskirjassaan pienen c:n

Kuva 2. Tanskan ja Norjan unioni oli voimassa, vaikka Ruotsi oli eronnut Kalmarin unionista 1523.

teksti on: Norvegia (kuva 2). Vaakunassa on leijona leveän piilukurveen kanssa. Sitä kutsutaan Pyhän Olavin puntariksi.⁷ Kirjaimen c yllä on kuningas, joka pitelee Leijonan vaakunaa miekkoineen. Myös tässä teksti on Ilmestyskirjasta: *Nemo accipiat coronam tuam. Apo 3.* Kohta on kirjeestä Filadelfian seurakunnalle: *Ecce venio cito: tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.* ”Minä tulen pian. Pidä kiinni siitä mitä sinulla on, että *kukaan ei vie voitonsepelettäsi!*” (Ilm. 3:11). Kirjoituksen mukaan Filadelfian seurakunnassa ei ole mitään moitittavaa. Se on valittu seurakunta, jota rohkaistaan.

Olaus Magnus laati karttansa kuningas Kustaa Vaasalle, Ruotsin kirkollisen elämän uudistajalle. Toisin kuin Norjan kuninkaalle, jonka raamatunlause on suora, jopa moralisoiva, Ruotsin kuningasta koskevan lauseen ilmiäsu on diplomaattinen. Ruotsin kuninkaan valtaistuini on niin ikään kart-

Kuva 3. Svecian kuninkaan valtaistuini on nykyisen Ruotsin suurten järvien alueella.

talehdellä E, Scandian alueen kohdassa (kuva 3). Kuninkaan istuimen vieressä on Ruotsin vaakuna sekä vieressä B. Selityskirjan mukaan kuvaa Ruotsin valtakuntaa, jonka vaakunassa on kolme kruunua.⁸ Aiemmin sitä koristi kaksi neitoa. Kuvien yllä on kehyksissä teksti: *Prali 24 Videat dnus et re'quirat.*

5 www.drbo.org/lvb/index.htm.

6 Nykyinen jaejako pohjautuu pariisilaisen kirjanpainajan Robert Estiennen (tunnetaan myös latinalaisella nimellä Robertus Stephanus) jaotteluun, jonka hän otti Uuden testamentin osalta käyttöön vuonna 1551 painamassaan kreikankielisessä tekstilaitoksessa. Vuonna 1555 Etienne painoi Vulgatan, jossa käytti jaejakoa koko Raamatussa.

7 Carta marina ja sen selitys 1993.

8 Järvi & Segersven 1999.

Kuva 4. Tanskan kuninkaan valtaistuin sijaitsee Jyllannin niemimaalla, josta kuningas Kristian joutui maanpakoon ja vankeuteen.

Vulgatassa vastaava kohta Toisesta aikakirjasta kuuluu: *Qui cum moreretur, ait: Videat Dominus, et requirat eli* ”Kuollessaan [Sakarja] sanoi: *Herra näkee ja kostaa* (2. Aik. 24:22). Kyseinen jae liittyy kertomukseen Joasin luopumuksesta. Joas oli vain seitsemän vuotias tullessaan kuninkaaksi. Ylimmäinen pappi Jojada toimi hänen holhoojanaan ja neuvonantajanaan. Joadan kuoltua Joas rupesi kuitenkin palvelemaan epäjumalia eikä kuunnellut profeettoja, jotka kehottivat häntä kääntymään Jumalan puoleen. Yksi kuningasta varoittaneista profeetoista oli Joadan poika Sakarja, jonka kansanjoukko kuitenkin kuninkaan suostumuksella kivitti kuoliaaksi. Kuollessaan Sakarja lausui: ”Herra näkee ja kostaa.” Kosto toteutuu syyrialaisen sotajoukkojen muodossa. Ne voittavat Joasin joukot ja jättävät kuninkaan pahoin haavoittuneeksi. Lopulta kuninkaan omat palvelijat tekevät salaliiton ja surmaavat kuninkaan.

Kuva 5. Goottien kuningas istuu valtaistuimellaan suurten järvien itäpuolella

Tanskassa kuninkaan istuimen vieressä on kolme leijonaa vaakunassa (kuva 4). Kuvien yllä on teksti: *Sap. 12 Oportet Iusti et humano esse*. Kyseessä ovat Vanhan testamentin apokryfikirjoihin kuuluvan Viiauden kirjan sanat, jotka on osoitettu Jumalalle: *Docuisti autem populum tuum, per talia opera, quoniam oportet justum esse et humanum*. ”Näin sinä olet toiminut, näin olet opettanut kansallesi, että *oikeamielisyys kuuluu ihmisrakkaus*.” Oikeamielisuuden ohessa Jumala kuvataan voimakkaaksi ja ankaraksi. Jumala vaatii kääntymistä, vain Jumala tuomitsee ja hallitsee oikein. Jumala kuitenkin armahtaa parannuksen tehneet. Olaus Magnuksen neuvo kuninkaalle on pysyä oikeudenmukaisena ja humanana.

Seuraava kuva löytyy eteläisestä Ruotsista, Gothiasta (kuva 5). Siihen liittyy lause *Leo didicit capere preda...* 19. Kyse on Hesekielin profetiasta. Lause kuuluu kokonaisuudessaan: *Et eduxit unum*

Kuva 6. Kustaa Vaasa kävi rajaneuvotteluja Venäjän kanssa Novgorodissa vuonna 1535, kun Iivana IV oli tullut valtaan Venäjällä.

de leunculis suis, et leo factus est: et didicit capere praedam, hominemque comedere, suomeksi: ”Yhtä poikastaan se ennen muita vaali, ja siitä kasvoi komea leijona, se oppi saalistamaan ja raatelemaan, ihmisiäkin se söi” (Hes. 19:3). Kyseessä on valitusvirsi, jossa Hesekiel kuvaa Juudan viimeisiä kuninkaita ja heidän tuhoaan. Kuninkaiden äiti on naarasleijona. Se kasvattaa poikasensa mahtavaksi ”leijonaksi, joka oppi saalistamaan”. Lopulta kansat saavat sen kuitenkin vangikseen ja kuljettavat Egyptiin. Silloin emo kasvattaa toisen poikasensa, mutta sen kohtalo on samanlainen: kansat saalistavat sen ja vievät vankina Babyloniaan.

Suomenlahden eteläpuolella kuningas istuu valtikkansa kanssa ja hänen jalkojensa juuressa on vaakuna: ratsu ja jousipyssyllä ampuva ratsastaja (kuva 6). Kuvat ovat Lacus Irmenistä itään, Nogardia-nimisen alueen yllä. Vaakunan vieressä on teksti *i corin: i: Non sint in vobis scismata*. Lainaus on Paa-

Kuva 7. Liettua ja Moskova olivat 1500-luvun alussa useassa sodassa keskenään. Liettualaiset joutuivat venäläisten lisäksi taistelemaan muun muassa tataareja, saksalaisia ja puolalaisia vastaan säilyttääkseen valtansa. Puola-Liettua ja sen aatelisto olivat monikulttuurinen ja -etninen valtakunta.

valin Ensimmäisestä kirjeestä korinttilaisille. Siinä apostoli kehottaa kirjeen vastaanottajia olemaan yksimieliset: ”Veljet, Herramme Jeesuksen Kristuksen nimeen kehotan teitä kaikkia pitämään keskenänne yhtä, välttämään hajaannusta ja elämään yksimielisinä” (1. Kor. 1:10). Kirjeestä käy ilmi, että Paavali on saanut tietoja seurakunnassa olevista riidoista. Yksimielisyys ja toisten huomioiminen ovat kirjeen kantavia teemoja.

Alimpana kartassa kuninkaan istuin on Liettuassa Vilnan kaupungin yläpuolella, alueella I (kuva 7). Istuimen molemmin puolin on vaakuna. Siinä vasemmalla on kotka, oikealla hevonen ja ratsastaja. Kuninkaan istuimen alla on teksti: *Sigismundus rex Polonie magnus dux Lituaniae*. Raamatun teksti on kehyksissä ja merkintä on 4. Re. 18: *Non fvit Rex Similis EI*. Viite on Vulgatan 4. kuningasten kirjaan,

joka vastaa suomalaisen Raamatun 2. kuninkaiden kirjaa. Luvun viides jae kuuluu seuraavasti: *non fuit similis ei de cunctis regibus Juda*, toisin sanoen Hiskia turvasi Herraan, Israelin Jumalaan, ”Juudan kuninkaiden joukossa ei ole ketään hänen kaltaistaan, ei hänen jälkeensä eikä ennen häntä” (2. Kun. 18:5). Kohta kertoo Hiskiaista, yhdestä harvoja Juudan kuninkaita, joista Vanhassa testamentissa annetaan positiivinen kuva. Hiskia kuvataan oikeamieliseksi, sillä hän tuhosi epäjumalain palvontapaikat. Kunin-gasten kirjan mukaan Hiskia oli ylivertainen usean sukupolven kuninkaista ennen tai hänen jälkeensä. Sigismund I, Puolan kuningas ja Liettuan suuriruhtinas, nautti luonnollisesti Olaus Magnusen täyttä sympatiaa. Kuninkaiden kirjan kuvaus korostaa, ettei ole olemassa muita hänen veroistaan.

KARTASSA KUVATUTUT VALLAN SYMBOLIT – KRUUNUNJALOKIVET, VALTAISTUIN JA VALTIKKA

Raamatun lauseiden lisäksi jokaisen kuninkaan kuvaukseen liittyy regaaleja eli kruununjalokiviä, jotka kuvaavat hallitsijan valtaa. Näitä ovat kruunu, valtikka, valtakunnanomina, miekka ja voitelusarvi. Jokaisella regaalilla oli oma symbolinen merkityksensä, esimerkiksi valtikka symboloi hallitsijan maanpäällistä valtaa.

Vaakunoiden koristeina on erilaisia kuvioita, omistajan nimi ja tunnuslauseet. Hallitsijat suosivat vaakunoissaan etenkin kuninkaallisia eläimiä kuten kotkaa, leijonaa tai notkeaa ja nopeaa ilvestä. Myös panteri, tulta syöksevä lohikäärme ja leijona kuuluvat kuvastoon. Metsäkarju on kuvannut vastuun tuntoista sotilasta, joka on sitoutunut noudattamaan ritarihyveitä ja niiden mukaisia käyttäytymissääntöjä. Vaakunoissa oli ritareita ratsuineen ja jousipyssyineen. Valtaistuinten juuressa olevat vaakunat kehittyivät myöhäiskeskiajalla etenkin ristiretkien vaikutuksesta.

Kuninkaan tai ruhtinaan asemaa korostaa usein sakraalina pidetty valtaistuim, jolla istuen hallitsija ottaa vastaan virallisia tilaisuuksia. Siitä on tullut vallankäytön vertauskuva. Valtaistuimen koristeina ovat kruunu ja valtikka, joille on osoitettava kunnioitusta. Myös piispoilla ja luostareissa apoteilla on ollut vastaavia valtaistuuksia.

Vallan merkinä on käytetty valtikkaa, jota hallitsija pitää kädessään etenkin juhlamenoissa. Valtikoissa on ollut usein pallomainen pää (sfaira), joka kuvaa hallitsijan vallan ulottumista kaikkialle. Heraldikassa on paljon myös erilaisia ristin muotoja kuten apostolin Andreaan X-muotoinen risti tai Pietarin risti, joka on latinalainen risti ylösalaisin käännettynä. Jerusalemin ristissä eli sauvaristissä kunkin neljän haaran päässä on lisäksi pikkuristi. Valtaistuimella istuvalla hallitsijalla on kädessään valtakunnanomina, josta nousee risti.⁹

KUVIEN KONTEKSTISTA

Vaikka Raamatun lauseet ovat kartassa esillä hyvin vaatimattomasti etenkin regaaleihin verrattuna, niillä on haluttu tuoda maallinen ja taivaallinen valta esille. Ihmisen ja Jumalan dynaaminen kontakti korostaa alueen kuninkaiden kristillisyyttä. Kartassa on viesti kristitylle kartan tutkijalle.

Pyhän kirjan teksti maallisen yhteydessä tuo sille uuden korostuksen. Teksti linkittyy paikkaan ja tilaan, joka ei ole yhteydessä kodin tai pyhän paikan kanssa. Kartta opettaa kristinuskoa maantieteen ohessa. Eri paikoilla on tiettyinä aikoina muita suurempi uskonnollinen merkitys. Kartta kertoo, että Jumala toimii ja on mukana myös kuninkaiden toimissa. Jumalan ja ihmiskunnan välillä on liitto, johon jokainen kristitty on kutsuttu milloin vain.

Raamatun lauseet eivät ole maantieteen tai kuvataiteellisen ajattelun tuotteita, vaan kartan tekijä luo niistä sillan kuhunkin kohteeseen. Tekstit tuovat alueelle merkitystä ja jatkuvuutta tulevaisuuteen ja näin vahvistavat aluetta. Olaus Magnus oli katolinen piispa. Hän on käynyt dialogia karttakuviansa kanssa. Nykyajan karttaa tutkiva ymmärtää viittauksista jotain, mutta kaikilta osin ne eivät avaudu, sillä tutkijalla ei ole täsmällistä tietoa niistä olosuhteista, joissa kartta on valmistunut.

Kartan lukuisat kuvat ja tekstit kuvaavat tapahtumia Skandinaviasta, jota aikaisemmat karttojen tekijät eivät ole kuvanneet. Kartan tekstit ovat kuvakohtaisia. Ne eivät esittele tapahtumia kronologisessa järjestyksessä. Kartta kuvaa luontoa, historiaa ja paikallisia tapoja alueittain. Olaus Magnus on luonut kartan ja tekstien avulla yleiskuvan Skandinaviasta. Kartassa kuninkaiden ja hallitsijoiden

istuimet korostavat eri alueita. Ne kuvaavat valtaa ja järjestystä Skandinaviassa.

Kuninkaiden ympärillä olevissa vallan symboleissa Raamatun tekstit kuvaavat kuninkaalla olevan myös kirkollista valtaa. Useissa tuon ajan kartoissa näkyy kristinuskon symboleja. Kartassa on rekonstruoitu kansallisia ja kulttuurisia piirteitä muinaisissa maisemissa. Raamatun lauseet ovat omassa tilassa kuninkaiden vallan symbolien yhteydessä. Valtakuntien rajat ja ruhtinaskuntien kuvat tuovat karttaan arvokkuutta. *Carta marinaa* voi verrata tietosanakirjaan. Se on monimuotoinen kokonaisuus, josta voi tarkastella menneisyyttä. Kartta yhdistää Pohjoiset alueet ja yhteiskunnan muuhun Eurooppaan. Nimestään huolimatta *Carta marina* heijastaa enemmän aikaa kuin merikarttaa.

FM Anna-Maija Pietilä-Ventelä (ampietil@gmail.com) on Kansalliskirjastossa sijaitsevan Tutkimusmatkailija A. E. Nordenskiöldin karttakokoelman kirjastonhoitaja, emerita.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Lähteet

Biblia Sacra Vulgata. <http://www.drbo.org/lvb/index.htm> (luettu 28.10.2018).

Carta marina ja sen selitys. (1993) Johdannon laatineet Leena Miekkaavaara ja Pertti Koistinen sekä saksankielisen selitystekstin kääntänyt Pertti Koistinen. Helsinki: Karttakeskus.

Olaus Magnus, *Carta marina.* (1993) Pienennetty näköispainos Uppsalan yliopiston kirjastossa olevasta alkuperäiskartasta. Helsinki: Karttakeskus. Raamattu. <https://raamattu.fi/> (luettu 3. 1. 2019).

Kirjallisuus

Enbuske, Matti (2002). Olaus Magnus ja Pohjoisten kansojen historia. Teoksessa: *Olaus Magnus: Suomalaiset Pohjoisten kansojen historiassa.* Päätoim. Kai Linnilä. Helsinki: Tammi, 9–17.

Ijäs, Miia (2013). Puola-Liettuan kuninkaanvaalit ja eurooppalainen valtiokehitys http://www.helsinki.fi/idantutkimus/arkisto/2013_2/it_2_2013_ijas.pdf (luettu 3.1.2019).

Järvi, Petteri & Anders Segersven (1999). *Heraldiiikka ja historia: Heraldisten tunnusten ymmärtäminen sekä niiden käyttö historiantutkimuksessa.* Turku: Partioheraldikot.

Kujanen, Hannu & Lars-Folke Landgrén (2004). *Itärajan vartijat 2: 1500-luku.* Espoo: Schildt.

Miekkavaara, Leena (2008). *Suomi 1500-luvun kartoissa: Kuvauksia ja paikannimiä.* Jyväskylä: AtlasArt.

Pietilä-Ventelä, Anna-Maija (2012). Antonio Lafreri, Geografia tavole moderna... ja Carta marina. *Kansalliskirjasto* 54(1), 40–44.